

Hårnacka

Arkeologisk utredning, etapp 1

Hårnacka 2:7, 3:2, Estuna sn
Norrtälje kommun, Uppland

SAU rapport 2009:12

Emma Sjöling

Hårnacka

Arkeologisk utredning, etapp 1

Hårnacka 2:7, 3:2, Estuna sn
Nortälje kommun, Uppland

SAU rapport 2009:12

Emma Sjöling

SAU rapporter 2009:12
ISSN 1404-8493
©SAU 2009

UTGIVNING OCH DISTRIBUTION
Societas Archaeologica Upsaliensis
Gamla Prefektbostaden
Villavägen 6G, 752 36 Uppsala
post@sau.se
www.sau.se

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens diariernr

431-09-49484

Datum för beslut

2009-09-21

SAU:s projektbeteckning 1101

Uppdragsgivare Hans Ekman

Belägenhet

LANDSKAP Uppland

LÄN Stockholms län

KOMMUN Norrtälje

SOCKEN Estuna socken

FASTIGHET Hårnacka 2:7, 3:2

KOORDINATER, SV HÖRNET X 6631811, Y 1665213

Personal Emma Sjöling (projektledare)

Undersökningen

TYP AV UNDERSÖKNING Arkeologisk utredning, etapp 1

UTFÖRANDETID I FÄLT Oktober 2009

ARKEOLOGTID 10 timmar

UNDERSÖKT YTA Ca 10 hektar (97500 m²)

KOORDINATSYSTEM RT90 2,5 gon V

HÖJDSYSTEM Rikets (RH1900)

INMÄTNINGSSYSTEM GPS

Fynd förvaras på Inga fynd framkom

Arkivmaterial Dokumentationsmaterial förvaras på

Antikvariskt-topografiska arkivet (ATA) i Stockholm

OMSLAGBILD Emma Sjöling, SAU

ALLMÄNT KARTMATERIAL © Lantmäteriet.

Medgivande MS2007/04080.

DIGITALA PLANER Emma Sjöling

FAKTAGRANSKARE Jonas Wikborg

LEKTÖR Kent Andersson

REDAKTIONELL BEARBETNING

Karin Hallgren Produktion

TRYCK SAU, Uppsala

Innehåll

Inledning	7
Syfte, metod och genomförande	7
Topografi	7
Fornlämningsmiljö, tidigare undersökningar och historisk karta	8
Resultat	9
Objekt 1	10
Objekt 2	12
Slutsatser och åtgärdsförslag	12
Sammanfattning	12
Referenser	13
Litteratur	13
Arkiv och databaser	13

Figur 1. Utdrag ur Gröna kartan med utredningsområdet markerat. Digital bearbetning: Emma Sjöling. Skala 1: 50000. Ur Terrängkarta © Lantmäteriverket Gävle 2007. Medgivande MS2007/04080.

Inledning

En särskild arkeologisk utredning, etapp 1, har utförts i Hårnacka 2:7 och 3:2, Estuna socken, som ligger ca 3 km nordöst om Norrtälje centrum i Norrtälje kommun (fig 1). Marken kommer att exploateras med anledning av ett planerat bygge av bostadshus. Utredningen har utförts av SAU (Societas Archaeologica Upsaliensis) på uppdrag av markägaren Hans Ekman under oktober 2009 (beslut av Länsstyrelsen i Stockholms län enligt KML 2:II, dnr 431-09-49484, 2009-09-21). Ansvarig för projektets genomförande har varit Emma Sjöling.

Syfte, metod och genomförande

Syftet med utredningen var att fastställa förekomst av eventuella ej registrerade fornlämningar inom utredningsområdet.

Utredningen har bestått av fältinventering och en övergripande genomgång av olika arkiv (FMIS, ATA). En etapp 2 skulle genomföras om det vid fältinventeringen påträffades lägen eller lämningar som behövde undersökas vidare med grävmaskin och sökschaktning för att konstatera fornlämning. Utredningens steg 1 resulterade inte i några fornlämningar eller eventuella fornlämningar vilket innebar att steg 2 utgick. På resultatet har även de historiska kartstudierna minimerats till att endast omfatta den Häradsekonomiska kartan (fig 4). De framkomna objekten har markerats på terrängkartan tillsammans med undersökningsområdet (fig 6).

Vid fältinventeringen avsåg man systematiskt och de objekt som påträffades mättes in med GPS. Resultatet av utredningen redovisas nedan i text, på kartor och i tabeller. Delar av rapporten, bl a delar av fornlämningsmiljön, har tidigare använts i en annan utredningsrapport skriven av författaren (Sjöling 2008).

Topografi

Hårnacka är beläget i nordöstra utkanten av Norrtälje ca 1 km från Norrtäljevikens norra strand. Undersökningsområdet består till största delen av kuperad mark bevuxen med barrskog. Norra delen av UO, d v s Hårnacka 3:2, består av barrkogsbevuxna berg och moränblock i öster och blandskog i flackare terräng i väster. I södra delen av UO, d v s Hårnacka 2:7, finns uppodlad åkermark på drygt 10 000 m² i öster och ung tallskog och mycket riklig förekomst av moränblock och sten i väster. Utredningsområdets uppgår till ca 10 hektar. Den norra delen av UO ligger mellan 5-20 m ö h och den södra delen ca 10-25 m ö h.

Figur 2. Utdrag ur Gröna kartan. Fornlämningar kring utredningsområdet. Digital bearbetning: Emma Sjöling. Skala 1:20000. Ur Terrängkarta © Lantmäteriverket Gävle 2007. Medgivande MS2007/04080.

Fornlämningssmiljö, tidigare undersökningar och historisk karta

Inom utredningsområdet finns inga sedan tidigare kända fornlämningar. Fornlämningarna omedelbart intill UO är relativt begränsade i den övrigt fornlämningstäta Norrtälje-trakten (Floderus 1946; Eriksson 1995; Olausson 1997). Fornlämningarna i närområdet redovisas dels på en karta (fig 2) och dels i tabellform (fig 3).

Nordöst och öster om UO ligger Råfsja i Estuna socken. Här finns ett antal fornlämningar: ett större gravfält med ett 40-tal stensättningar och högar (RAÄ 82), en gravgrupp (RAÄ 83) samt en fornborg (RAÄ 84). Fornborgen ligger uppe på en höjd ca 500 m öster om utredningsområdet.

Vid Hårnacka gård, ca 500 m norr om UO, ligger ett mindre

gravfält med högar och stensättningar (RAÄ 105). Ytterligare två högar (RAÄ 104) ligger ca 100 m nordöst om Hårnacka gård. Ett runstensfragment har påträffats i trakten (RAÄ 103), men vid senare tillfälle ej återfunnits. Vid Hårnacka genomfördes även en arkeologisk efterundersökning av en skattfyndplats 1984/1985 (Broberg 1986). Där påträffades en myntskatt från vikingatiden med ett 60-tal mynt. Vid undersökningen framkom även ett stycke bitsilver med granulering (RAÄ 186).

Ca 700 m öster om UO, mot gränsen till Roslags-Bro socken, finns en runsten (RAÄ 101) som nämns i Upplands runinskrifter (U 579) samt ett röse och två stensättningar (RAÄ 102 och RAÄ 157). En stensättning (RAÄ 8) ligger sydväst om UO, vid reningsverket intill Norrtälje-viken.

Sammantaget tyder fornlämningsmiljön kring Hårnacka 2:7 och 3:2 på förekomst av bebyggelse från yngre järnålder.

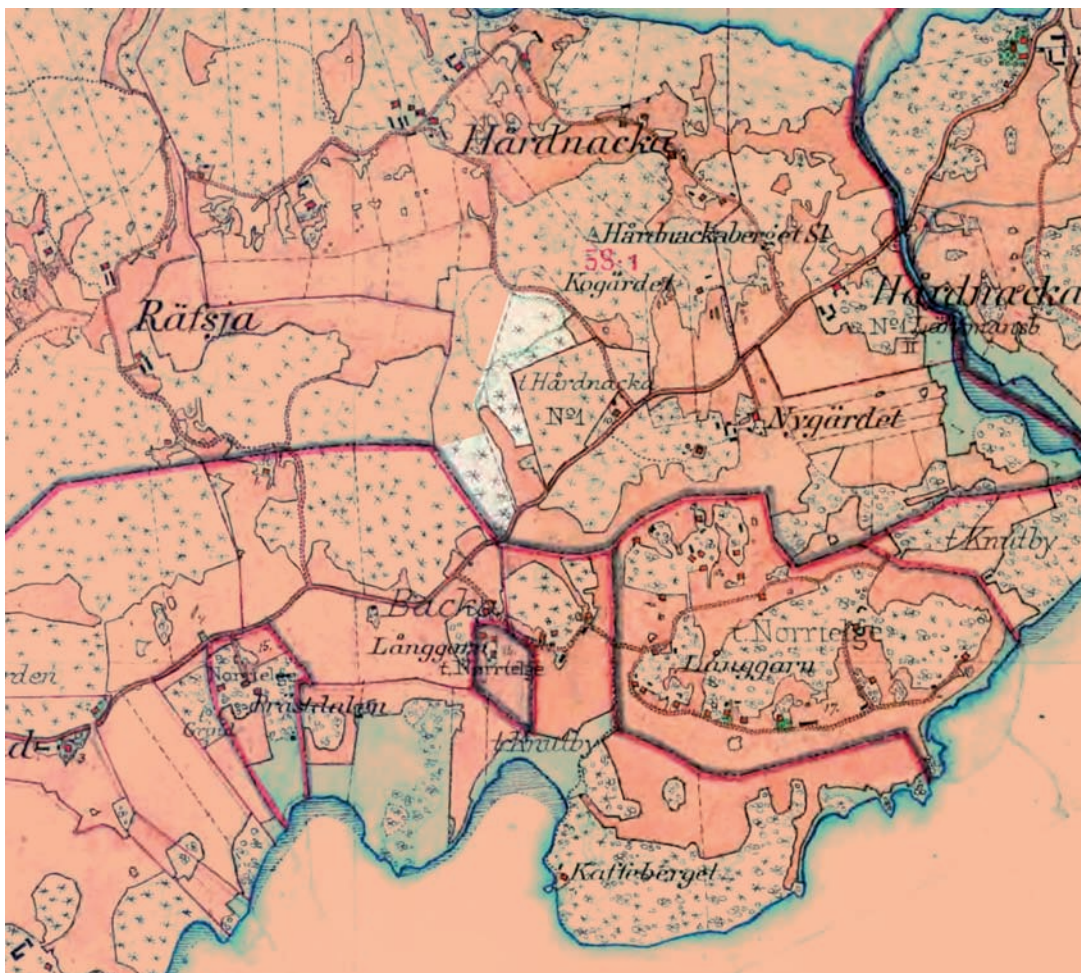
Inga ingående studier har gjorts av det historiska kartmaterialet. Figur 4 visar UO på den Häradsekonomiska kartan över Norrtälje från 1901-1906.

RAÄ	Socken/stad	Antikvarisk bedömning	Anmärkning
7	Norrtälje	Övrig kulturhistorisk lämning	Stensättningsliknande bildning
8	Norrtälje	Fast fornlämning	Stensättning
15	Estuna	Fast fornlämning	Gravfält: 3 högar och 17 stensättningar
16	Estuna	Fast fornlämning	Gravfält: 10 högar och 122 stensättningar
41	Norrtälje	Fast fornlämning	Milsten
81	Estuna	Bevakningsobjekt	Stensättning? Röseliknande lämning
82	Estuna	Fast fornlämning	Gravfält: 9 högar, 31 stensättningar
83	Estuna	Fast fornlämning	1 hög, 2 stensättningar
84	Estuna	Fast fornlämning	Fornborg
101	Estuna	Fast fornlämning	Runsten
102	Estuna	Fast fornlämning	1 röse, 1 stensättning
103	Estuna	Övrig kulturhistorisk lämning	1 runristning (runstensfragment, ej återfunnet)
104	Estuna	Fast fornlämning	2 högar
105	Estuna	Fast fornlämning	Gravfält: 2 högar, 6 stensättningar (delvis förstörda och borttagna)
157	Estuna	Fast fornlämning	Stensättning?
159	Estuna	Fast fornlämning	Stensättning?
161		Övrig kulturhistorisk lämning: fornlämningsliknande bildning	Stensättningsliknande bildning
163	Estuna	Övrig kulturhistorisk lämning: fyndplats	Stockeka
186	Estuna	Övrig kulturhistorisk lämning: fyndplats	Metallföremål

Figur 3. Sammanställning av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar kring utredningsområdet.

Resultat

De objekt som påträffades vid fältinventeringen redovisas nedan. De finns också redovisade på karta (fig 6) och i en förteckning (fig 5). Totalt påträffades två objekt, båda röjningsrösen. Inget av

Figur 4. Utsnitt ur Häradsekonomska kartan över Norrtälje (Akt nr: J112-85-12). Utredningsområdet är markerat med en ljusare nyans. Copyright Lantmäteriet 2003-10-20. Ur Häradsekonomska kartan på dvd.

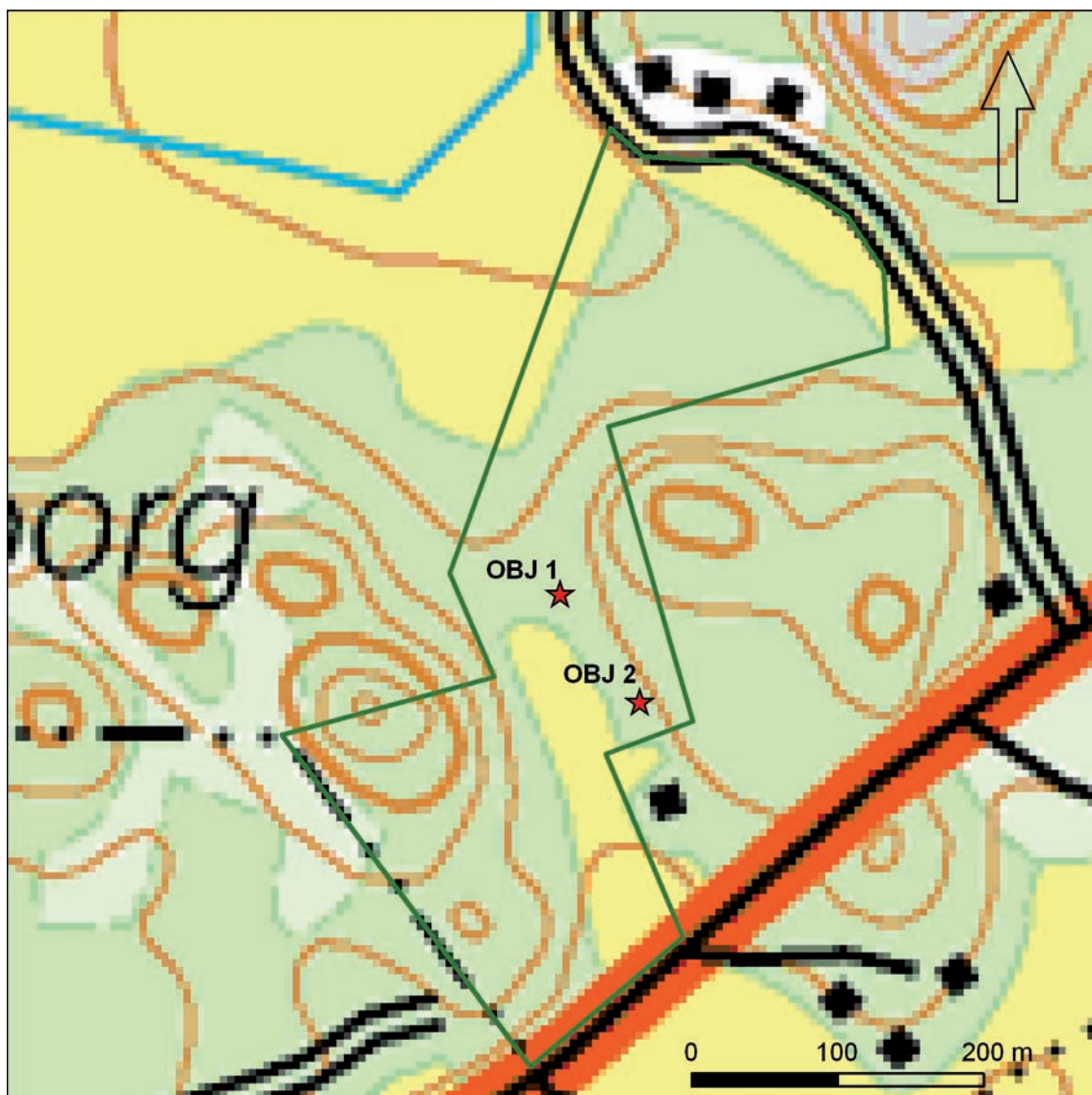
dessa är att betrakta som fornlämning utan bör vara från historisk tid. Inga fynd påträffades vid inventeringen.

Obj.tnr	Kategori	Källa	Status	Koordinater	Åtgärdsförslag
1	Röjningsröse	Inventering	Övrig kulturhistorisk lämning	X 6632117 Y 1665240	Ingen åtgärd
2	Röjningsröse	Inventering	Övrig kulturhistorisk lämning	X 6632043 Y 1665295	Ingen åtgärd

Figur 5. Sammanställning av framkomna objekt samt undersökarens förslag till åtgärd.

Objekt 1

Centralt i UO påträffades ett röjningsröse. Röset låg i en sluttning, ca 10–15 m nordöst om åkermarken och ca 5 m öster om en igenvuxen åkervret med tillhörande diken. Det var runt till formen, ca 2 x 2,5 m och 0,3 m högt. Stenstorleken var ca 0,3–0,5 m i diameter

Figur 6. Bakgrundskarta med utredningsområdet, objekt samt höjdkurvor.
Skala 1:5000. Digital bearbetning: Emma Sjöling. Skala 1: 5000. Ur Terräng-
karta © Lantmäteriverket Gävle 2007. Medgivande MS2007/04080.

med undantag av ett fåtal stenar som var 0,8 m i diameter. Ovanpå låg några löst liggande stenar. Röjningsröset var beläget ca 10 m ö h.

Objekt 2

Ca 100 m SSO om objekt 1 låg ytterligare ett röjningsröse. Detta låg i en sluttning ca 15 m O/NO om åkermarken och strax norr om ett hus. Röset var ovalt till formen, ca 2,5 x 4 m stort, ca 0,5 m högt med en stenstorlek på ca 0,5 m i diameter. Enstaka stenar var ca 1 x 1 m stora. Även detta röjningsröse var beläget ca 10 m ö h.

Slutsatser och åtgärdsförslag

Eftersom objekten är lämningar av historisk bebyggelse och verksamhet vilka inte bedömts som fornlämningar föreslås inga vidare antikvariska åtgärder inom utredningsområdet. Beslut om vidare antikvariska åtgärder fattas av Länsstyrelsen i Stockholm.

Sammanfattning

Under oktober 2009 utförde SAU en arkeologisk utredning, steg 1, i Hårnacka 2:7 och 3:2, Estuna socken tillhörande Norrtälje stad i Stockholms län. Utredningen gjordes med anledning av att Hans Ekman, som var uppdragsgivare, planerar att bebygga området med bostadshus. Utredningen innefattade en genomgång av dokumentation i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), FMIS samt en fältinventering. Om fornlämningar/ev fornlämningar påträffades vid fältinventeringen skulle en utredning steg 2 genomföras i form av schaktning. Inga fornlämningar påträffades dock inom utredningsområdet. Däremot framkom två röjningsrösen, d v s av typen övrig kulturhistorisk lämning. Röjningsrösen var belägna i närheten av åkermarken i södra delen av UO.

Referenser

Litteratur

- Broberg, A. 1986. Efterundersökning av skattfyndplats vid Hårnacka, Estuna socken, Uppland. Delrapport 1. *Riksantikvarieämbetet. Rapport i ATA, dnr 2642/84.*
- Eriksson, T. 1995. Hus och gropar i Görla. Arkeologisk undersökning, Uppland, Frötuna socken, RAÄ 23. *Riksantikvarieämbetet UV Stockholm, rapport 1995:29.* Stockholm.
- Floderus, E. 1946. Norrtäljetraktens förhistoria. *Antikvariska studier II. Norrtäljetrakten under forntiden.* (KVHAA handlingar, del 62.) Stockholm.
- Olausson, M. 1997. Förbifart Norrtälje för väg 76. Arkeologisk utredning. Uppland, Norrtälje stad och Estuna socken. *Riksantikvarieämbetet UV Stockholm, rapport 1997:31.* Stockholm.
- Sjöling, E. 2008. Solbacka Trädgård, Tälje 3:186 m fl, Norrtälje stad, Stockholms län, Uppland. Arkeologisk utredning, etapp 1 och 2. *SAU Rapport 2008:11.*

Arkiv och databaser

- Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), Riksantikvarieämbetet, Stockholm
- FMIS, Fornminnesinformation, Riksantikvarieämbetet (<http://www.fmis.raa.se/fmis/>)

